

Література

1. Ch.G.Salzmann. Ausgewählte Schriften. Langensalza, Verlag von Hermann Beyer und Söhne, 1901, S 312.
2. Stuve. Allgemeine Grundsätze der Erziehung... "Allgemeine Revision", 1. Theil, S. 243.

РОЗВИТОК ПРИРОДНИЧОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ НА ЄЛИСАВЕТГРАДСЬКІЙ У КІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТ.

Притюпа О.С. (м. Кіровоград)

Історія розвитку природничої науки та освіти нашої держави за своїм теоретичним змістом тісно пов'язана з історією розвитку природознавства, процес становлення та формування якого можна прослідкувати ще від епохи Геродота, Страбона, Плінія та інших стародавніх учених. Але даний процес здебільшого вивчається у розрізі всієї держави або лише тих міст, де ще декілька століть тому були засновані природничі факультети (Харків, Львів, Київ). Розвиток природничої науки та освіти на Єлисаветградщині також знаходиться у тіні загального вивчення освітніх та наукових процесів регіону, а тому залишається маловивченим і є досить актуальною темою для дослідження.

У кінці XIX на початку XX ст. у суспільному світі спостерігалось явище щоденного зростання потреб населення, спричинене науково-технічним прогресом, проникненням науки у життя народу. Ці та інші фактори дали надзвичайний поштовх для розгортання різного роду природничо-наукових досліджень, що становили основу наукового життя суспільства, адже передбачали можливість всебічного розвитку людини, розширення її можливостей. Інтерес до природничих наук з кожним роком зростає, особливо в регіоні, що тільки почав розвиватися і мав здебільшого аграрні перспективи розвитку, потребував розбудови, наявності кваліфікованих освічених громадян, розширення освітньої мережі і т.п.

Тому розгортання природничих наук та підвищення інтересу суспільства до них у досліджуваному періоді – досить поширене явище. У контексті розкриття цього питання доречно згадати про діяльність Костянтина Дмитровича Ушинського (1823 – 1871 рр.), котрий сформував свою оригінальну систему навчання та виховання, у якій педагогіка розглядалася у тісному взаємозв'язку з філософією, історією, географією, психологією, анатомією, фізіологією та іншими науками. Саме його називають фундатором методики викладання географії на Україні [1, 11].

Пропагував ідеї К.Д. Ушинського на Україні Ілля Петрович Деркачов (1834 – 1916 рр.). Отримавши вищу освіту у Харківському і Московському університетах, у 60 – 70 роках працював викладачем у гімназіях і училищах Севастополя, Одеси, Херсона, Єлисаветграда (нині Кіровоград). У своїй педагогічній роботі І.П. Деркачов приділяв велику увагу наочності в навчанні. Саме він закликав учителів розвивати у дітей спостережливість та любов до природи написав багато книжок для дітей про природу [5, 258].

У кінці XIX ст. розгортається масове наукове дослідження центральної України, маршрути експедицій обов'язково пролягають через Єлисаветградщину, особлива увага приділяється дослідженню родючих чорноземних ґрунтів, сприятливого м'якого клімату, гідрографічної мережі. Такі фізико-географічні умови сприяли на центральну Україну особливу увагу науковців та природодослідників Росії, а результати досліджень почали проникати у сільське життя, наукові досягнення почали впроваджуватися у процес ведення сільського господарства, природне середовище почало розглядатися як вичерпне і як таке, що потребує раціонального використання, дбайливого ставлення, в цілому продуманого користування. З цього часу центральний регіон починають

характеризувати як край родючих чорноземних ґрунтів та перспективної у сільськогосподарському відношенні території. Регіон стає науково-практичною базою для розвитку таких наук як кліматологія, ґрунтознавство, гідрологія, агрономія та ін.

Такий стан речей підсилив теоретичну базу освітніх навчальних закладів. Серед дисциплін, які почали викладатись у навчальних закладах повіту були: садівництво, овочівництво, бджільництво, ведення молочного скотарства та ін. [5, 142]. Так, викладання вищезгаданих предметів у Єлисаветградському повіті у 1897 р. та 1901, 1902 роках на фоні інших повітів Херсонської губернії, було значно вищим, ніж в інших повітах [2, 35; 3, 53-54].

Якісні та більш ширші знання із дисциплін природничого циклу були справді необхідними для населення. Підвищення показників урожайності сільськогосподарських культур стало актуальним та найбільш бажаним завданням для держави. Такі суспільно-економічні обставини внесли на поверхню приховану нестачу кваліфікованих педагогічних кадрів. Це спонукало владу підходити до організації педагогічних курсів більш науково.

Згодом педагогічні курси давали більш позитивні результати. Вчителі впевненіше почали застосовувати набуті знання та демонструвати учням досліди та практичні навички на уроках та в позаурочний час. Звичайно, це зацікавлювало учнів, спонукало до роботи, адже нудні теоретичні уроки поступово перетворювались на теоретико-практичні, на яких учні наочно підтверджували прочитане. Так, наприклад, читання статей по городництву та садівництву у більшості зразкових училищах закріплювались на практичних заняттях у садах та теплицях, на городах. Крім того, земство заохочувало учнів до навчання цим предметам, забезпечуючи школи безкоштовно, а населення за помірну плату, плодовими деревами. Дуже часто в саду проводились практичні заняття для дорослого населення з демонстраціями способів правильного вирощування рослин, їх підрізання, удобрення ґрунту; влаштовувалось свято деревонасадження (1802 роком датується початок лісонасаджень на Україні) тощо [4, 84-85].

Саме такий зміст навчально-виховного процесу школи передбачав зародження та формування у свідомості учнів бережливого ставлення до природного середовища, тобто у цей час на Єлисаветградщині почали започатковувати екологічне виховання. Одночасно з цим змінилось і наочне сприйняття зовнішнього світу. Теоретичний матеріал шкільної програми, що іноді був складним і навіть незрозумілим, відтепер багато в чому прояснювався у навколишньому світі, тобто ставав більш зрозумілим завдяки впровадженню в освітній процес принципу наочності.

Таким чином, розвиток природничих наук на Єлисаветградщині у кінці XIX на початку XX ст. визначався бурхливим розвитком, спонукав у широких мас населення потребу у наукових природничих знаннях та сприяв якісній природничій освіті аграрного регіону. Природнича наукова думка стала на шлях свого якісного розвитку та становлення, адже почала розумітися як життява необхідність для гармонійного територіального розвитку регіону та раціонального використання природного ресурсного потенціалу.

Література

1. Кобернік С.Г. та ін. Методика викладання географії в школі: Навчально-методичний посібник. – К.: Стафед-2, 2000. – 320 с.
2. Краткий обзор начального народного образования в Херсонской губернии за 1897 год. – Херсон: Тип. О.Д. Ходушной, 1899. – 55 с.
3. Краткий обзор начального народного образования в Херсонской губернии за 1901 – 1902 годі. – Херсон: Тип. О.Д. Ходушной, 1905. – 76 с.
4. Народное образование в Елисаветградском уезде [Херсонской губернии] в 1898 году. – Елисаветград: Тип. Гольденберга, 1899. – 171 с.

5. Розвиток народної освіти і педагогічної думки на Україні (X – поч. XX ст.): Нариси / Редколегія: М.Д. Ярмаченко (відп. редактор), Н.П. Калениченко (заст. відп. редактора), С.У. Гончаренко та ін. – К.: Рад. шк., 1991. – 381 с.

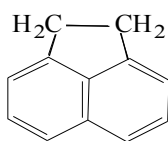
А.П. КАРИШИН — ХІМІК-ОРГАНІК

Самусенко Ю.В. (м. Полтава)

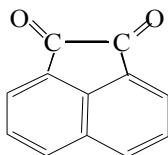
Сучасному поколінню Андрій Потапович Каришин більш відомий як педагог, організатор навчального процесу (декан), але він був ще і талановитим хіміком-органіком, який зробив суттєвий особистий внесок у розвиток хімічної науки, створив школу хіміків-органіків на Полтавщині.

Науковими дослідженнями в галузі органічної хімії він вперше зайнявся у 1934 році, ще будучи студентом природничого факультету Полтавського педагогічного інституту. Першим науковим керівником його був М.М. Дашевський, який очолював у той час кафедру хімії. Тому, зрозуміло, що напрям наукових досліджень Андрія Потаповича був обумовлений науковими інтересами керівника кафедри.

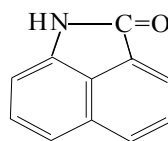
Об'єктом їх досліджень був аценафтен (**1**) — один з важливих продуктів переробки кам'яного вугілля. Відкрита відомим французьким вченим П. Бертоло в 1866 році, ця сполука приваблювала своїми властивостями багатьох хіміків світу. В Україні вивчення хімії аценафтену почалося у 30-ті роки XX століття спочатку в Інституті прикладної хімії у м. Харкові, пізніше — на кафедрі хімії Полтавського педінституту. Під керівництвом М.М. Дашевського Андрій Потапович займався вивченням процесів окиснення аценафтену. У 1936 році, коли він вже працював асистентом кафедри хімії, в журналі "Промышленность органической химии" вийшла його перша наукова стаття у співавторстві з М.М. Дашевським "Окисление аценафтена в аценафтенхинон". До початку 1941 року ці автори надрукували серію наукових статей, присвячених одержанню і вивченню властивостей галогенпохідних аценафтену. Зокрема ними був розроблений зручний метод одержання 4,5-дихлороаценафтену внаслідок обробки аценафтену хлористим сульфуром. Цей метод знайшов визнання багатьох фахівців у галузі органічного синтезу.

1.

2.

3.

На декілька років наукові дослідження прийшлося відкласти у зв'язку з Великою Вітчизняною війною, в якій А.П. Каришин брав безпосередню участь.

Після закінчення війни він повертається в Полтаву і продовжує свої дослідження аценафтену. У 1946 році в "Наукових записках Полтавського педінституту" з'являється його стаття про синтез нафталіду з нафталідегідної кислоти, а у 1947 році — стаття в журналі "Журнал прикладной химии" про деякі нітропохідні аценафтенхінону.

У 1950 році А.П. Каришин успішно захищає кандидатську дисертацію під керівництвом відомого українського вченого, директора Інституту органічної хімії УРСР, академіка А.І. Кіпріанова.

Одержавши десятки нових галогенпохідних аценафтенхінону (**2**), Андрій Потапович вивчає реакцію конденсації цих сполук з різноманітними ортодіаминами ароматичного ряду, внаслідок чого було одержано майже 50 барвни-